

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра новітньої історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник директора
з науково-педагогічної роботи
_____ Галина ГРАБЧУК
«24» травня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Актуальні проблеми історії України

для студентів

галузь знань	<u>10 Природничі науки</u>
спеціальність	<u>102 Хімія</u>
освітній рівень	<u>Перший (бакалаврський)</u>
освітня програма	<u>Хімія (Високі технології)</u>
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u>

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2022/2023</u>
Семестр	<u>1</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>3</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>екзамен</u>

Викладач: кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри новітньої історії України
Вербовий О. В.

Пролонговано: на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

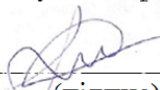
на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2022

Розробник(и): Вербовий О. В. кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри новітньої історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Завідувач кафедри супрамолекулярної
хімії

Сергій РЯБУХІН
(підпис)

Протокол № 5 від «11» травня 2022р.

Схвалено науково - методичною комісією Інституту високих технологій

Протокол № 4 від «13» травня 2022 року

Голова науково-методичної комісії

(підпис)

Наталя РУСІНЧУК
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – опанування студентами суті історичних процесів, усвідомлення їх об'єктивного характеру, взаємозв'язку та закономірностей суспільно-політичного розвитку, ролі об'єктивного та суб'єктивного чинників в історії; вміння працювати зі специфічними джерелами пов'язаними з дослідженням актуальних питань історії України.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. *Знати* сучасні методи історичного пізнання; історичний термінологічно-понятійний апарат; характер і особливості історичного процесу в Україні.

2. *Вміти* самостійно поглиблювати свої знання шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних технічних засобів; науково оцінювати роль суб'єктивних та об'єктивних чинників в історичному процесі, подіях і явищах.

3. *Володіти елементарними навичками* роботи з історичними та історіографічними джерелами.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Історія української держави відіграє вкрай важливу роль у системі гуманітарних дисциплін, що викладаються студентам вищих навчальних закладів. У сучасному розумінні даний предмет надає комплекс знань, що стають орієнтиром як для майбутнього науковця, так і для громадянина держави. Інформаційна база, накопичена впродовж історичного розвитку, надає можливість узагальнювати, аналізувати, моделювати, прогнозувати і організувати політичне, суспільне, економічне та культурне життя нашої держави. Курс забезпечує вивчення теоретичних проблем, тенденцій і законів політичних, економічних, культурних, суспільних явищ, відкриває перед студентством широкі можливості для оволодіння основними практичними навичками в різних галузях навчальних, наукових та суспільних проблем.

4. Завдання (навчальні цілі) – здатність здійснювати аналіз явищ і подій історії української держави застосовуючи принципи та методи історичної науки; формування вмінь студентів системно й історично аналізувати політичні, соціальні і духовні явища та процеси, що відбувалися в Україні; вироблення навичок компаративного бачення світових процесів; усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсум- ковій оцінці з дисцип- ліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів історії України	<i>Лекція</i>	<i>Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	5%
1.2	Знати основні тенденції історичного розвитку української держави в конкретні історичні періоди	<i>Лекція</i>	<i>Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	5%
1.3	Знати найважливіші факти, події та процеси історії України	<i>Лекція, семінарські заняття</i>	<i>Робота на семінарських заняттях; набрання балів на кожному семінарському занятті. Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	15%
2.1	Вміти всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії України	<i>Лекція, семінарське заняття</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	15%
2.2	Вміти інтерпретувати інформацію з різноманітних джерел	<i>Семінарське заняття, контрольна робота</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Контрольна робота; набрання не менше 60 % балів</i>	10%
2.3	Вміти досліджувати життя та діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби	<i>Лекція, самостійна робота</i>	<i>Есе, набрання не менше 60% балів</i>	10%

2.4	Вміти робити висновки про результати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи	<i>Лекція, семінарське заняття, контрольна робота</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Контрольна робота, набрання не менше 60% балів</i>	10%
2.5	Вміти з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них	<i>Лекція, семінарське заняття, самостійна робота</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	15%
2.6	Вміти виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації	<i>Самостійна робота</i>	<i>Есе, набрання не менше 60% балів</i>	5%
4.1	Приймати і обґрунтовувати рішення, що дозволяють виявляти спільні й відмінні риси в підходах українських і зарубіжних істориків до історії України	<i>Лекція</i>	<i>Екзамен, набрання не менше 60% балів</i>	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (код)	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	4.1
Програмні результати навчання										
ПР22. Обговорювати проблеми хімії та її прикладних застосувань з колегами та цільовою аудиторією державною та іноземною мовами.	+	+	+		+	+		+	+	
ПР23. Грамотно представляти результати своїх досліджень у письмовому вигляді державною та іноземною мовами з урахуванням мети спілкування.	+	+		+		+	+	+		+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. *Робота на семінарських заняттях*: РН1.3, РН2.1, РН2.2, РН2.4, РН2.5 – 30 балів/18 балів *.

2. *Самостійна робота 1 та 2 (есе)*: РН2.3, РН2.5, РН2.6 – 20 балів/12 балів *.

3. *Контрольна робота 1 та 2*: РН2.2, РН2.4 – 10 балів/6 балів *.

* Максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання

- *форма оцінювання* - *екзамен*;

- *максимальна кількість балів які можуть бути отримані студентом* – **40 балів**;

Приймати і обґрунтовувати рішення, що дозволяють виявляти спільні й відмінні риси в підходах українських і зарубіжних істориків до історії України.

- *результати навчання які будуть оцінюватись* – знання наукової хронології, періодизації і характеристики основних етапів історії української держави, основних тенденції історичного розвитку України в конкретні історичні періоди, найважливіших фактів, подій та процесів історії української держави, вміння всебічно розглядати проблему дослідження з використанням відповідних джерел і наукової літератури з історії української держави, з'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них, приймати і обґрунтовувати рішення, що дозволяють виявляти спільні й відмінні риси в підходах українських і зарубіжних істориків до історії України;

- *форма проведення і види завдань* – **письмовий екзамен**, в білеті 4 запитання, які потребують розгорнутої відповіді (кожна відповідь на запитання оцінюється від 0 до 10 балів);

- *Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за іспит не може бути меншою 24 балів.*

- *Студент не допускається до іспиту, якщо під час семестру набрав менше ніж 36 балів.*

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів здійснюється у двох формах: поточний контроль (робота на семінарських заняттях, есе, контрольні роботи) і підсумковий контроль (екзамен).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, поточний контроль 60 балів; підсумковий контроль – 40 балів).

Поточний контроль 60 балів (максимум)						Підсумковий контроль (екзамен)
Змістовий модуль 1. Стародавня та середньовічна історія України			Змістовий модуль 2. Україна в новий та новітній період			
30 залікових балів (максимум)			30 залікових балів (максимум)			40 балів максимум
Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота	Семінарські заняття	Самостійна робота	Контрольна робота	
15 максимум	10 максимум	5 максимум	15 максимум	10 максимум	5 максимум	
9 мінімум	6 мінімум	3 мінімум	9 мінімум	6 мінімум	3 мінімум	

ПЕРЕЛІК ВИДІВ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ ТА ЇХ ОЦІНКА

На семінарських заняттях оцінювання здійснюється за 12-ти бальною, яка в подальшому переводиться в залікові бали. Результати роботи на семінарському занятті оголошуються студентам індивідуально після кожного семінарського заняття.

<i>Види роботи на семінарському занятті</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Доповідь на семінарському занятті	5
Доповнення на семінарському занятті	3
Участь у дискусії на семінарському занятті	3
Узагальнення, підведення підсумку семінарського заняття	2
Письмова самостійна робота на семінарському занятті	5
Експрес-контроль на семінарському занятті	1

Таблиця переведення балів у середньостатистичні показники

Бали за семінарське заняття	Середні бали
12	5,0
11	4,8
10	4,6
9	4,3
8	4,0
7	3,8
6	3,6
5	3,4
4	3,2
3	3,0
2	2,8
1	2,6

Таблиця переведення балів за роботу на семінарських заняттях у залікові бали.

Середній бал за роботу на семінарських заняттях (з одного змістового модуля)	
Залікові бали	Середній бал
15	5,0
14	4,9 – 4,8
13	4,6 – 4,7
12	4,5
11	4,4
10	4,3
9	4,2
8	4,1
7	4,0
6	3,8 – 3,9
5	3,6 – 3,7
4	3,4 – 3,5
3	3,2 – 3,3
2	3,1
1	3,0
<p>Менше 30 балів набраних за роботу на семінарських заняттях не зараховуються, оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводяться</p>	

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і деяких розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу самостійно опрацьованих тем у формі написання есе з 1 та 2 модулів дисципліни. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів.

7.2.2. Індивідуальне творче завдання – до 20% балів.

Вимоги до есе:

- обсяг не більше 10 сторінок;
- логічна подача матеріалів, які розкривають тему;
- самостійність у викладі матеріалу;
- широке використання історичних та історіографічних джерел, інформативність тексту;
- здавати у роздрукованому вигляді і в електронному на адресу olexij_v_verbovyj@ukr.net

Структура есе	Бали (максимум)
Актуальність обраної теми	1
Мета дослідження	1
Завдання наукової роботи	1
Аналіз джерельної бази та історіографії	2
Виклад фактичного матеріалу	2
Аналізу проблеми, самостійність висновків	3

КОНТРОЛЬНА РОБОТА

По завершенні вивчення кожного змістового модулю студенти пишуть контрольну роботу. Участь всіх студентів в контрольному заході обов'язкова. Контрольна робота проводиться у письмовій формі і виконується на останньому занятті із кожної змістового модулю курсу. Максимальна кількість балів, яку можна набрати за контрольну роботу - 5 балів.

Студент, який з поважної причини пропустив контрольну роботу, зобов'язаний надати відповідний документ і викладач за погодженням з деканатом призначає нову дату її проведення.

Критерії оцінювання модульного контролю у вигляді контрольної роботи (оцінюється в діапазоні від 0 до 10 балів):

Теоретичне питання:

а) глибоке розкриття теоретичного питання	5 балів;
б) повна коротка відповідь	4 бали;
в) неповна відповідь	2-3 бали;
г) незадовільна відповідь чи повністю відсутня	0-1 балів.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів у формі екзамену

Екзаменаційний білет з дисципліни “Історія української держави” містить 4 питання, які оцінюються у діапазоні від 0 до 10 балів.

Критерії оцінок з окремих екзаменаційних завдань:

- глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання – **9-10 балів;**
- розкриття питання з фактологічною аргументацією – **7-8 балів;**
- неповне розкриття питання – **4-6 балів;**
- висвітлення окремого аспекту питання – **1-3 бали;**
- відсутність відповіді з питання – **0 балів.**

Студент, який дав відповідь на всі питання екзаменаційного білету і набрав не менше 24 балів, додає у свій актив певну суму балів, яка додається до балів, набраних ним за результатами поточного контролю.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум* – **36 балів**, необхідно у визначені викладачами дні пройти співбесіду з пропущених семінарських занять і лекцій з тим, щоб набрати критичний мінімум і допуститися до перескладання іспиту.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	18	18	24	60
Максимум	30	30	40	100

7.3. Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

**СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ, СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ,
САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінари	самостійна робота
Змістовий модуль 1				
Стародавня та середньовічна історія України				
1	Вступ. Історіографія та джерельна база курсу. Тема 1. Становлення суспільних відносин. Перші державні утворення на території України	1	2	4
2	Тема 2. Політичний розвиток слов'ян. Становлення протодержавних та державних утворень	1		4
3	Тема 3. Київська Русь	2	2	4
4	Тема 4. Галицько-Волинське князівство	2		4
5	Тема 5. Українські землі у складі іноземних держав XIV-XVII ст.	2		4
6	Тема 6. Рання історія Українського козацтва. Запорозька Січ	2	1	4
	<i>Контрольна робота 1</i>		1	
Змістовий модуль 2				
Україна в новий та новітній періоди				
7	Тема 7. Становлення козацько-української держави в період національно-визвольної революції українського народу під проводом Богдана Хмельницького	2		4
8	Тема 8. Козацька держава часів "Руїни"	1	2	2
9	Тема 9. Українські землі у складі Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій (кінець XVIII – початок XX ст.)	2		4
10	Тема 10. Українська національна революція 1917-1921 рр. та боротьба за українську державність	2	2	4
11	Тема 11. Українські землі у складі іноземних держав у міжвоєнний період (1921-1939 рр.)	2		4
12	Тема 12. Україна в роки Другої світової війни та спроби побудови незалежної держави (1939-1945 рр.)	1	2	2

13	Тема 13. Суспільно-політичні відносини в Україні впродовж 1945-1991 рр. Боротьба за відновлення незалежності України	2		4
14	Тема 14. Розбудова Української держави в роки незалежності. Україна на сучасному етапі. Революція Гідності. Війна за незалежність	2	1	2
	<i>Контрольна робота 2</i>		1	
	ВСЬОГО	24	14	50

Загальний обсяг – **90 год.**, у тому числі:

Лекції – **24 год.**

Семінари – **14 год.**

Консультації – **2 год.**

Самостійна робота – **50 год.**

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. *Бойко О. Д.* Новітня історія України: навчальний посібник / О. Д. Бойко. – К., 2020. – 160 с.
2. *Вербовий О. В.* Історія Української держави: Навчально-методичний комплекс для студентів філософського факультету (напрямок – публічне управління та адміністрування) Київського національного університету імені Тараса Шевченка / О. В. Вербовий. – К., 2019. – 201 с.
3. Революція Гідності: на шляху до історії: Збірник наукових праць / Відп. ред.: І. Поширайло, Л. Онишко. – К., 2020. – 384 с.
- 4.
5. Історія України (з найдавніших часів до початку ХХ століття) [Текст]: навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів / В. М. Литвин та ін.. – К., 2012. – 671 с.
6. Історія України: хрестоматія / Упоряд. В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. – К., 2013. – 1 054 с.
7. Історія України від найдавніших часів до сьогодення: збірник документів і матеріалів / І. Б. Автушенко та ін. (упорядники); А. П. Коцур, Н. В. Терес (заг. ред.). – К.; Чернівці, 2008. – 1 100 с.
8. Історія України: Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів / Наук. ред. та керівник авт. кол. Г. Д. Казьмирчук. – 2-ге вид. – К., 2009. – 648 с.
9. Історія України: Навчально-методичний посібник для семінарських занять / В. М. Литвин, А. Г. Слюсаренко, В. Ф. Колесник та ін.; За ред. В. М. Литвина. – К., 2006. – 460 с.
10. *Литвин В. М.* Історія України: підручник / В. М. Литвин; відп. ред. В. А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2013. – 989 с.
11. Україна: політична історія. ХХ – початок ХХІ ст. / Редрада: В. М. Литвин (голова) та інші; Редколегія: В. А. Смолій, Ю. А. Левенець (співголови) та інші. – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 1028 с.

Додаткова:

1. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / Відп. ред.: В. А. Смолій; Кер. авт. кол.: Г. Боряк. – К., 2016. – 796 с.

2. *Брезовець Т.* Анексія: Острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Т. Брезовець. – К., 2015. – 392 с.
3. Воєнно-історичний опис російсько-української війни (лютий – березень 2022 року) / Авт. кол.: В. Залужний, Є. Мойсюк, С. Шаптала та ін. – К., 2022. – 114 с.
4. *Гелей С. Д.* Від національної ідеї до державності: вибрані статті з історії України, політології, теорії та історії кооперації / С. Д. Гелей. – Львів, 2011. – 737 с.
5. Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова редакційної ради) та ін.; НАН України, Інститут історії України. – Т. 1-10. – К., 2002-2013.
6. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навчальний посібник / В. М. Литвин, В. І. Гусев, А. Г. Слюсаренко та інші. – К., 2002. – 430 с.
7. Історія українознавства: навчальний посібник / П. П. Кононенко та ін. – К., 2011. – 512 с.
8. Історична і політична наука та суспільна практика в Україні / Редкол.: Б. Є. Патон (голова) та ін. – К., 2009. – 632 с.
9. *Наливайко С. С.* Етнічна історія Давньої України / С. С. Наливайко. – К., 2007. – 620 с.
10. *Лазарович М. В.* Історія України [Текст]: навчальний посібник / М. В. Лазарович. – 2-ге вид. – К., 2011. – 686 с.
11. *Пасічник М. С., Васишин О. М.* Історія України та її державності [Текст]: конспект лекцій / М. С. Пасічник, О. М. Васишин. – Видання 2-ге, доп. – Львів, 2011. – 759 с.
12. *Реєнт О. П., Сердюк О. В.* Перша світова війна і Україна / О. П. Реєнт, О. В. Сердюк; НАН України. Інститут історії України. – К.: Генеза, 2004. – 480 с.
13. *Ричка В. М.* Лицар Духу: Володимир Великий в історії та пам'яті [Текст] / В. М. Ричка. – К., 2015. – 131 с.
14. *Стопчак М. В.* Армія Української Народної Республіки (1921-1924 рр.). Історіографічний нарис / М. В. Стопчак. – Вінниця, 2016. – 448 с.
15. Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку: збірник / Ю. А. Левенець (голова ред. кол.). – К., 2007. – 555 с.
16. Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення [Текст] / Авт. та упоряд.: Л. В. Легасова та ін.; Редкол.: Л. В. Легасова (керівник проекту) та ін. – К., 2014. – 323 с.
17. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657 / Упоряд: І. Крип'якевич, І. Бутич; Ред. кол.: В. Смолій та ін. – К., 1998. – 383 с.
18. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби [Текст]: [навчальний посібник] / Т. Гошко (упоряд.); М. Капраль (наук. ред.). – Львів, 2011. – 685 с.
19. *Чорновіл В. М.* Твори: В 10 т. / А. Пашко (голова редкол.). – К., 2002. – Т. 2: Правосуддя чи рецидиви терору? Лихо з розуму (портрети двадцяти “злочинців”). Документи та матеріали 1966-1968 рр. / Упоряд.: В. Чорновіл; Л. Танюк (передм.). – К., 2003. – 905 с.
20. *Чуткий А. І.* Історія України: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / А. І. Чуткий. – К., 2006. – 352 с.

10. Додаткові ресурси:

www.rada.gov.ua – Верховна Рада України
www.president.gov.ua – Президент України
www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України
<http://novitukr.history.knu.ua> – кафедра новітньої історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<http://ipiend.org.ua> – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України